

MINUN ESPANJANI?

Taisin mieltä Espanjaan jo koulupoikana. Koetin – huonolla kielitaidolla – lukea espanjalaisia runoilijoita ja myöhemmin eurooppalaisen romaanin yhtä esi-isää, anonyymiä 1500-luvun Lazarillo de Tormesia, joka on Cervantesin Don Quijoten yksi keskeinen esikuva. Myöhemmin Espanjan monimuotoisuus on kirkastunut minulle ammattini kautta.

Lazarillon esi-isiä löytyy Amadís de Gaulan ja Apuleioksen espanjannosten lisäksi myös arabialaisesta kirjallisuudesta, keskiajan kansankielinen runous paljastuu monessa arabialaisen lyriikan perilliseksi ja Alfonso X Viisaan, El Sabion, Cantigas de Santa Maria osoittautuu kristillisestä aiheestaan huolimatta vahvasti arabialaisvaikutteiseksi. Arabialaisella kulttuurilla on vahvat jäljet nykypäivän Espanjassakin. Etelä-Espanjan perinteellinen arkkitehtuuri on kuin kopio Pohjois-Afrikan rakennustaiteesta, ruokakulttuurissa näkyy yhteys Gibraltarin eteläpuolelle ja espanjankieleessä on yhä merkittäviä jäänteitä arabialaisesta sanastosta (esim. alcalde < arab. al-qâdî) samoin kuin paikannimistössäkkin (esim. Guadalajara < Wad al-hijara, Kivilaakso, tai Guadalquivir, Wad al-kabir, Suuri laakso). Jopa periespanjalainen olé osoittautuu tarkemmin tutkittaessa arabialaiseksi lainaksi (wallá) samoin kuin kohteliaisuusmuoto Usted (arab. ustadh – tosin tästä romanistit ja arabistit vielä kiistelevät; romanistien mukaan sana juontuu ilmauksesta Vuestra Merced, mutta me arabistit emme moista suostu uskomaan).

Toisaalta Espanjan kulttuurissa on vieläkin vanhempia jäänteitä Välimeren alueen kulttuurista. Härkätaistelu, kuten myös Pamplonan härkäjuoksu, on sukua kreetalaiselle härkäkultille, ja foinikalainen asutus rannikolla todistaa yhteyksistä Välimeren pohjukkaan jo historiallisen ajan alkupuolella.

Kaikki tämä tuo lisämakua Espanjalle. Se ei suinkaan vähennä espanjalaisen kulttuurin arvoa, vaan päinvastoin tuo sille lisää syvyyttä ja vivahteikkuutta. Espanja on tuottanut huikean, ainutlaatuisen kulttuurin, jossa itämaiset ja eteläamerikkalaiset vaikutteet liittyvät niemimaan baskilaiseen, kelttiläiseen ja roomalaiseen kulttuuriin ja muokkaavat Espanjasta omaleimaisen eurooppalaisen kulttuurin.

Espanjalle ominaista onkin ollut monien kulttuurien sulattaminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Islamilaisen Espanjan ajasta puhutaan usein yhteiselona, convivencia. Termi on varmasti hieman liioitteleva – islamilainen Espanja oli leimallisesti islamilainen – mutta se kuvaa kyllä hyvin sitä suvaitsevuuutta, jota toisia uskontoja kohtaan osoitettiin. Samalla myös Espanjan islamilaisesta kulttuurista tuli hyvin omaleimaista, muusta arabialaisesta kulttuurista poikkeavaa: runoudessa käytettiin kansankieltä, toisin kuin muualla arabialaisessa maailmassa, jossa runoiltiin yksinomaan kirjakiielellä, ja arkkitehtuuri sai vahvoja vaikutteita kristillisestä rakennustaiteesta, mikä puolestaan on yhä nähtävissä Marokossakin asti: Marokko kuului pitkään islamilaisen Espanjan vaikutusalueeseen. Espanja on tavallaan malliesimerkki monikulttuurisuudesta.

Kaiken kaikkiaan, Espanja on säilynyt minulle rakkaana maana, sekä ammattini kannalta että muutenkin. Kävin tuoreesti (huhtikuussa 2005) verestämässä muistojani Andalusiassa. Join paikallisia viinejä (vino = seemil. wain-), ihailin härkiä (toro = seemil. thaur-), söin oliiveita (aceituna < arab. az-zaitun) ja kävin tarkastamassa, että Alhambra (< arab. al-Hamra', Punainen) ja Gibraltar (< arab. Jabal Tariq, Tariqin vuori) olivat yhä paikallaan. Olivat ne.

Jaakko Hämeen-Anttila on Helsingin yliopiston arabian kielen ja islamin tutkimuksen professori. Hänen laajaan tuotantoonsa kuuluu tieteellisten artikkeleiden ohella mm. islamilaisuutta yleistajuisesti esitteleviä kirjoja sekä lukuisia Lähi-idän ja islamilaisen kirjallisuuden klassikkojen suomennuksia alkaen Gilgamesh-epoksesta ja Koraanista persialaisiin ja arabialaisiin runoteoksiin saakka. Hänet on palkittu mm. Eino Leino -palkinnolla vuonna 2002 ja tiedonjulkistamisen valtionpalkinnolla vuonna 2005.

Muutamia poimintoja Hämeen-Anttilan tuotannosta:

Tarina hullusta rakastajasta ja muita runoja (Gummerus 2005) Runokokoelma.

Islamin käsikirja (Otava 2005)

Jumalasta juopuneet: Islamin mystiikan käsikirja (Basam Books 2002)

Käännöksiä:

Runoja Andalusista (Basam Books 1999, yhdessä Minna Tuovisen kanssa)

Gilgamesh (Basam Books 2000)

Kuka murhasi Kyttyräselän? Tarinoista tuhannesta ja yhdestä yöstä (Basam Books 2001)

Todellisuuden maailmat: runoja ja proosaa islamin mystikoilta (Basam Books 2002)

Háfez: Ruusu ja satakieli (Basam Books 2004)